

HALINA PAWLAK

Wpływ Krakowa na ekonomiczne i społeczne aspekty życia w opinii mieszkańców wsi terenów podmiejskich

Zarys treści: W artykule przedstawiono wpływ Krakowa na obszary wiejskie położone w strefie bezpośredniego oddziaływania miasta. Analizie poddano wybrane ekonomiczne i społeczne aspekty życia. Badania przeprowadzono wśród rdzennych mieszkańców wybranych gmin wiejskich Krakowskiego Obszaru Metropolitalnego. Odpowiedzi respondentów są subiektywną oceną wpływu Krakowa na wybrane elementy życia. Badania wykazały, że większość mieszkańców uważa, iż Kraków ma pozytywny wpływ na wiele dziedzin życia, a jego rozwój stwarza szersze perspektywy na pozyskanie nowych miejsc pracy, nauki i rozrywki. Pewne obawy dotyczą wpływu nie zawsze pożądanego wzorców miejskiego stylu życia, wzrostu przestępczości czy trudności z dostępnością komunikacyjną.

Słowa kluczowe: tereny podmiejskie, Krakowski Obszar Metropolitalny

Wprowadzenie

Obszary wiejskie w Polsce stanowią 93,2% powierzchni kraju (*Obszary...* 2011). Ich rozwój nie jest równomierny i zależy od warunków naturalnych, korzystnych warunków dla produkcji rolnej, wysokich walorów turystyczno-rekreacyjnych, ale też od procesów wynikających z położenia w sąsiedztwie aglomeracji miejskiej (Bański 2011). Obszary wiejskie na terenach podmiejskich charakteryzują się dużym napływem ludności, zmniejszeniem lub zaniechaniem produkcji rolniczej, wzrostem działalności na własny rachunek. Charakterystyczna dla tych obszarów staje się więc duża różnorodność

cech i przenikanie się funkcji. Dlatego też obszary wiejskie będące w strefie oddziaływania miast zalicza się do tzw. kontinuum miejsko-wiejskiego. Wyróżnia się co najmniej dwa pojęcia kontinuum wiejsko-miejskiego. Jedna z definicji traktuje kontinuum jako jednostki osadnicze, które nie odpowiadają definicji ani miasta, ani wsi (Chojnicki, Czyż 1989). Inne podejście określa kontinuum jako skalę, której krańce wskazują na nasilenie cech charakterystycznych dla miasta lub wsi. To podejście nie wymaga definiowania modeli miasta i wsi (Chojnicki, Czyż 1989). Odnosząc te definicje do strefy podmiejskiej, można określić, że pierwsze podejście odpowiada strefie podmiejskiej pod względem przestrzennym, natomiast drugie odpowiada strefie podmiejskiej w ujęciu funkcjonalnym (Falkowski 2009).

Tereny podmiejskie objęte są procesem suburbanizacji charakteryzującym się przenoszeniem form przestrzennych miasta i form życia miejskiego poza miasto centralne. Można więc przyjąć, że jest to obszar o charakterze przejściowym, w którym zachodzą zmiany społeczno-demograficzne, przeobrażenia użytkowania ziemi i zmiany funkcji, a także następuje napływ ludności młodej, dobrze wykształconej, zróżnicowanej pod względem struktury zawodowej, koncentrującej się na działalności pozarolniczej. Dochodzi tu też do wzrostu liczby ludności, wzrostu gęstości zaludnienia, często wyższego niż na terenach typowo wiejskich. Z danych CBOS (*Wieś polska...* 2013) wynika, że nowi mieszkańcy wsi pochodzący z miasta stanowią około 8% ludności wiejskiej. Wszystko to wpływa na kształtowanie się warunków życia, sposobu życia oraz powstawanie nowych struktur społecznych. Dla rdzennych mieszkańców terenów objętych suburbanizacją widoczne są zmiany w sposobie życia, odczuwalne stają się powiązania gospodarcze i infrastrukturalne, jakie niesie bliskie położenie miasta. Otwierają się nowe możliwości rozwoju gospodarczego (np. nowe miejsca pracy), ale też pojawiają się konflikty przestrzenne (związane z użytkowaniem ziemi).

W literaturze często spotyka się opracowania odnoszące się do ekspansji miast na obszary wiejskie. Podkreśla się przemiany funkcjonalne, morfologiczne i społeczne tych obszarów oraz zwraca się uwagę na pozyskiwanie przez miasto terenów dających nowe przestrzenie dla budownictwa mieszkaniowego i rozwoju usług. Przedstawia się też problemy związane z dostępnością komunikacyjną, chaotyczną zabudową, utrudnionym dostępem do szkół,

infrastruktury usługowej, zdrowotnej i opisuje konflikty pomiędzy ludnością rdzenną a napływową. Prace te mają charakter zarówno opracowań indywidualnych, jak i zbiorowych (Bański 2008; Gonda-Soroczyńska 2009; Gutry-Korycka 2005; Kozłowski 2006; Lisowski, Grochowski 2008; Lorens 2005; Suliborski, Przygodzki 2010).

Mało jest opracowań przedstawiających opinie rdzennych mieszkańców terenów podmiejskich i ich poglądu na temat bliskiego sąsiedztwa z dużym miastem. Pojawia się więc pytanie, na ile znaczące jest dla mieszkańców tych terenów tak bliskie położenie wobec miasta centralnego oraz czy zauważalne jest przez tych mieszkańców oddziaływanie miasta na wybrane dziedziny życia.

Celem pracy jest przedstawienie opinii mieszkańców wybranych wsi z terenów podmiejskich wobec wpływu Krakowa na ekonomiczne i społeczne elementy ich życia.

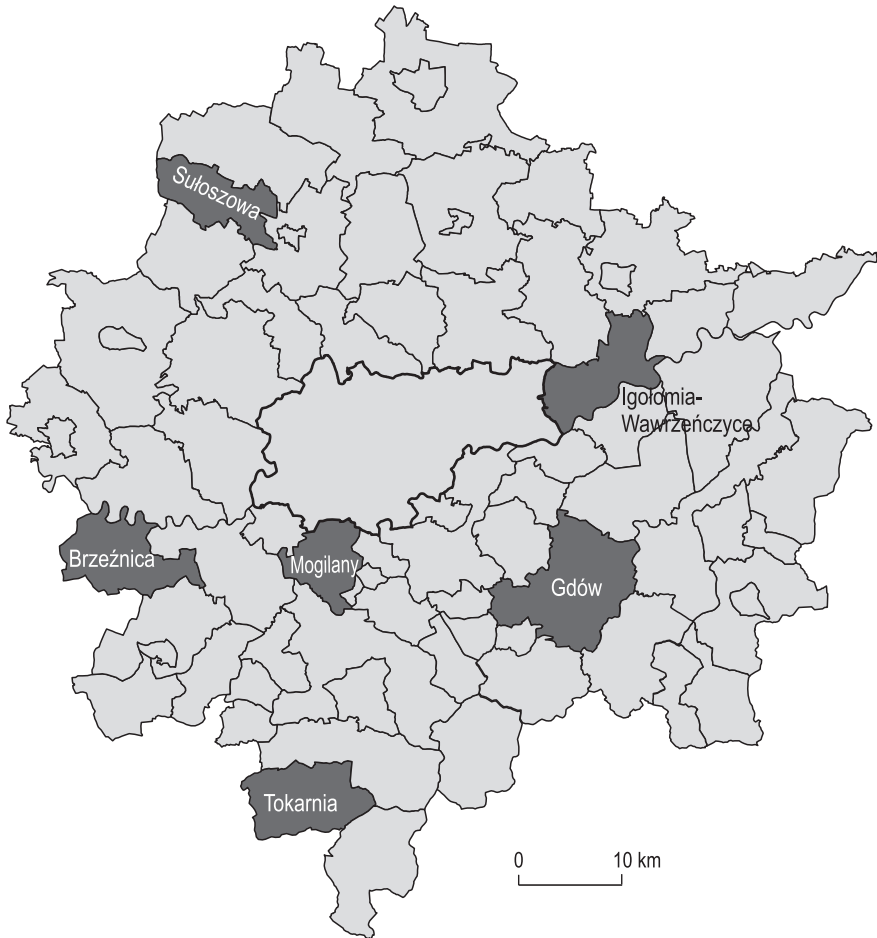
Obszar badań i charakterystyka respondentów

Krakowski Obszar Metropolitalny to jeden z silnie rozwijających się obszarów metropolitalnych w Polsce. Zasięg KOM wyznaczono na podstawie delimitacji dokonanej przez A. Zborowskiego i in. (2010). Zespół przeprowadził analizę zasięgu przestrzennego oddziaływania Krakowa (miasta centralnego) poprzez analizę dojazdów do pracy, a także dostępność komunikacyjną. Na podstawie tych kryteriów do KOM zakwalifikowano 53 jednostki gminne, w tym Kraków jako centralny ośrodek metropolitalny i 52 gminy tworzące dwie strefy: podmiejską i dojazdów do pracy.

Kraków, jako miasto centralne tego obszaru, ma znaczący wpływ na zmiany zachodzące w gminach położonych w jego bliskim sąsiedztwie. Tereny podmiejskie dynamicznie rozwijają się zarówno pod względem osadniczym, jak i demograficznym. Wzrost zabudowy mieszkaniowej, napływ nowych mieszkańców zmienia funkcje terenów nie tylko w strefie bezpośrednio przylegającej do miasta, ale także na obszarach położonych w pewnym oddaleniu od miasta centralnego – w strefie dojazdów do pracy, która jest w znacznym stopniu terenem funkcjonalnie wiejskim o własnej tożsamości i nadal z wysokim udziałem obszarów rolniczych.

Do badań przyjęto wybrane gminy wiejskie KOM. Dokonując wyboru gmin, kierowano się następującymi kryteriami: poziomem rozwoju procesów urbanizacji, stopniem rozwoju rolniczego, dojazdami do pracy a także położeniem względem Krakowa. Przestrzenne rozmieszczenie wybranych gmin przedstawia ryc. 1.

Badania metodą kwestionariusza ankiety przeprowadzono od lipca do września 2012 r. Odpowiedzi udzieliło 1230 mieszkańców następujących gmin:

Ryc. 1. Położenie gmin przyjętych do badań w Krakowskim Obszarze Metropolitalnym
Źródło: opracowanie własne.

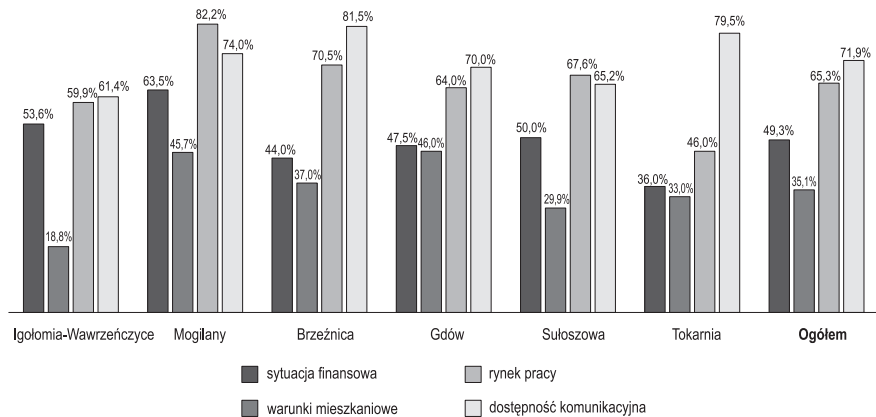
Igołomia-Wawrzeńczyce, Mogilany, Brzeźnica, Gdów, Sułoszowa, Tokarnia (łącznie 63% kobiet i 37% mężczyzn). W badaniach brały udział osoby mieszkające na wsi od urodzenia lub ci mieszkańcy, którzy przeprowadzili się z innych terenów wiejskich. Ponad 68% respondentów to osoby zamieszkałe na terenie danej miejscowości od urodzenia, pozostali to osoby napływowe z terenów wiejskich, najczęściej położonych w tej samej gminie.

Opinie respondentów

W celu poznania opinii respondentów pytano o wpływ Krakowa na wybrane aspekty życia. Wśród nich zawarto zarówno elementy społeczne, jak i ekonomiczne. Wyniki ankiet przedstawiono w oparciu o opinię respondentów, którzy oceniali wpływ Krakowa jako pozytywny, negatywny, lub niemający wpływu. Wybrano następujące aspekty ekonomiczne: sytuacja finansowa, warunki mieszkaniowe, rynek pracy, dostępność komunikacyjna. Do aspektów społecznych zaliczono: stan bezpieczeństwa w miejscu zamieszkania, możliwości zaspokajania potrzeb związanych z kulturą, kultywowanie tradycji i kultury regionu, wykształcenie (dostępność do szkół).

Badania wykazały, że wpływ Krakowa na wybrane aspekty ekonomiczne życia postrzegany jest przez mieszkańców głównie jako pozytywny oraz niemający wpływu. Mieszkańcy Krakowa najbardziej pozytywnie ocenili wpływ miasta na dostępność komunikacyjną (72% ogółu respondentów) oraz rynek pracy (65%) – ryc. 2. W gminie Brzeźnica oraz Tokarnia pozytywny wpływ na dostępność komunikacyjną oceniło najwięcej mieszkańców, odpowiednio 81,5% oraz 79,5%. W przypadku oceny wpływu na rynek pracy najwięcej pozytywnych odpowiedzi wskazali mieszkańcy Mogilan – 82%, następnie Brzeźnicy – 70,5%. W przypadku sytuacji finansowej jedynie połowa respondentów ocenia wpływ Krakowa jako pozytywny, natomiast w stosunku do warunków mieszkaniowych pozytywny wpływ oceniono na poziomie 35%. Znaczne rozbieżności co do korzystnego wpływu na warunki mieszkaniowe zauważa się na poziomie gmin. W gminie Igołomia-Wawrzeńczyce prawie 19% oceniło wpływ na ten aspekt ekonomiczny jako pozytywny, a w położonej również bezpośrednio przy granicach Krakowa gminie Mogilany aż 48%.

POZYTYWNY

Ryc. 2. Pozytywny wpływ Krakowa na wybrane aspekty ekonomiczne w opinii mieszkańców badanych gmin (%)

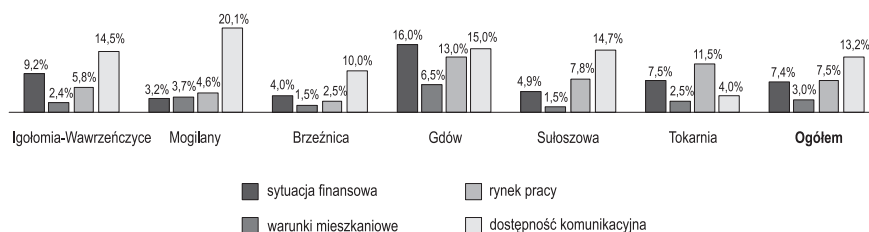
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Wskazuje to na duże zróżnicowanie tych dwóch gmin. Igołomia-Wawrzeńczyce to obszar o silnej funkcji rolniczej, mniej podatny na zmiany, gdzie mieszkańcy bardziej odwołują się do zależności zmian od ich pracy w produkcji rolniczej. Mieszkańcy gminy Mogilany są silniej związani z miastem jako miejscem pracy i odczuwają bardziej pozytywną zależność między miastem a warunkami mieszkaniowymi.

W opinii mieszkańców najbardziej negatywny wpływ Krakowa odnosi się do dostępności komunikacyjnej – odpowiedzi 13% respondentów (ryc. 3). Tak więc ten element życia jest postrzegany przez mieszkańców gdzie oddziaływanie miasta jest zarówno pozytywne jak i negatywne. Zróżnicowanie odpowiedzi widoczne jest na poziomie gminy. Najgorzej oceniono ten aspekt życia w gminie Mogilany – 20% negatywnych odpowiedzi, w gminie Tokarnia 4%. Taki rozkład odpowiedzi wskazuje na wpływ położenia geograficznego gmin i rozwoju sieci transportowej na Życie ludzi, Mogilany graniczą z Krakowem a Tokarnia to najdalej położona gmina spośród wszystkich badanych.

W przypadku pytania o wpływ miasta na warunki mieszkaniowe respondenci bardzo rzadko wskazywali na negatywny wpływ Krakowa, na taką odpowiedź wskazało tylko 3% wszystkich badanych. W przypadku wpływu

NEGATYWNY

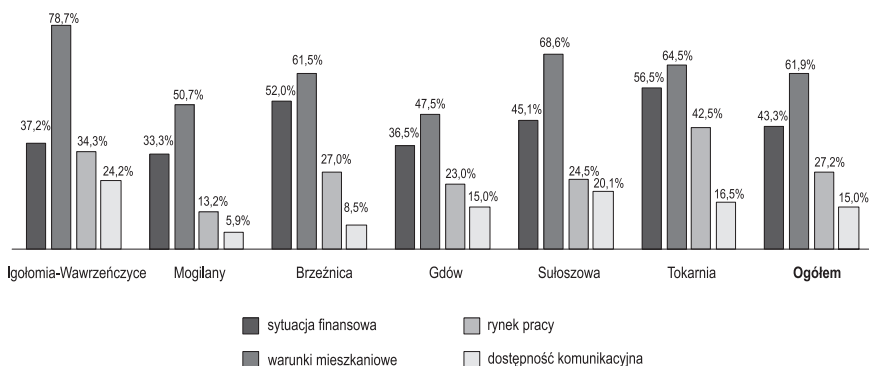
Ryc. 3. Negatywny wpływ Krakowa na wybrane aspekty ekonomiczne w opinii mieszkańców badanych gmin (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

na rynek pracy najbardziej negatywnie oceniono go w gminie Gdów (13%) oraz Tokarnia (11,5%).

Pośród zebranych odpowiedzi istotne znaczenie mają te, które mówią o braku wpływu Krakowa na elementy ekonomiczne życia (ryc. 4). W przypadku dostępności komunikacyjnej oraz rynków pracy takich odpowiedzi jest najmniej, chociaż zestawiając odpowiedzi w poszczególnych gminach, zróżnicowanie jest widoczne. W gminie Igołomia-Wawrzeńczyce blisko ¼ osób uważa, że miasto nie ma wpływu na dostępność komunikacyjną. W gminie

NIE MA WPLYWU

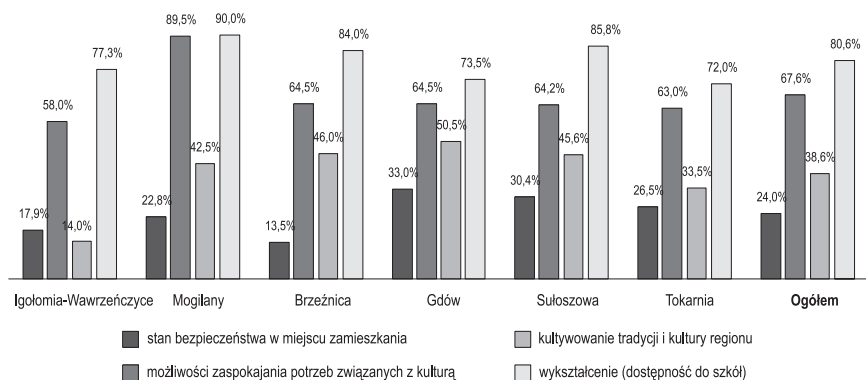
Ryc. 4. Brak wpływu Krakowa na wybrane aspekty ekonomiczne w opinii mieszkańców badanych gmin (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Mogilany takich osób jest tylko 6%. To zróżnicowanie potwierdza się w stosunku do odpowiedzi pozytywnych i negatywnych i wskazuje na mniejszą mobilność mieszkańców gminy Igołomia-Wawrzeńczyce w stosunku do mieszkańców gminy Mogilany. W pytaniu odnoszącym się do wpływu Krakowa na warunki mieszkaniowe 62% ogółu respondentów uważa, że jest on bez znaczenia. W każdej gminie liczba tak odpowiadających respondentów przekraczała ponad połowę badanych. W gminie Gdów w tej grupie znalazło się najmniej respondentów, wskazywali oni bowiem taką odpowiedź tak samo często, jak i stwierdzenie pozytywnego wpływu miasta na to zjawisko.

Odpowiedzi mieszkańców wskazujące na wpływ lub brak wpływu Krakowa na wybrane aspekty społeczne przedstawiają się następująco. Anketowani postrzegają pozytywny wpływ ze względu na dostępność do szkół (ryc. 5). W tej grupie jest ponad 80% ogółu respondentów. W każdej z badanych gmin takie zdanie podziela ponad 70% badanych, a w gminie Mogilany aż 90% respondentów. W przypadku możliwości zaspokajania potrzeb związanych z kulturą pozytywną opinię wyraziło prawie 68% badanych. Wynik taki osiągnięto dzięki opiniom mieszkańców gminy Mogilany, gdzie takiej odpowiedzi udzieliło 90% badanych. W pozostałych gminach liczba odpowiedzi waha się w przedziale 58–65%. Duże zróżnicowanie odpowiedzi w poszczególnych

POZYTYWNY

Ryc. 5. Pozytywny wpływ Krakowa na wybrane aspekty społeczne w opinii mieszkańców badanych gmin (%)

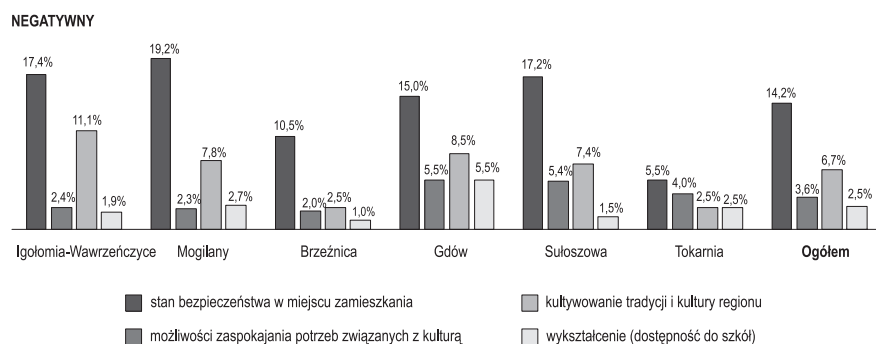
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

gminach dotyczy oceny wpływu Krakowa na kultywowanie tradycji i kultury regionu. W gminie Igołomia-Wawrzeńczyce tylko 14% badanych ocenia tu pozytywnie wpływ miasta. W pozostałych gminach takich osób jest od 33% w gminie Tokarnia do 50% w gminie Gdów. W gminie Gdów respondenci uważali, że miasto jako odbiorca działa stymulująco na kultywowanie zwyczajów, zachowywanie tradycji strojów ludowych, potraw regionalnych. Najniżej oceniono pozytywny wpływ Krakowa na stan bezpieczeństwa w miejscu zamieszkania. Najgorzej oceniono ten wpływ w gminach: Brzeźnica (13,5%), Igołomia-Wawrzeńczyce (18%) i Mogilany (23%).

Mieszkańcy wybranych gmin prezentują podobne opinie co do negatywnego wpływu Krakowa na aspekty społeczne (ryc. 6). W przypadku trzech aspektów: możliwości zaspokajania potrzeb związanych z kulturą, kultywowania tradycji i kultury regionu oraz wykształcenia, liczba badanych wyrażających negatywną opinię nie przekraczała 7%. Tylko w przypadku odpowiedzi dotyczącej stanu bezpieczeństwa w miejscu zamieszkania liczba odpowiadających negatywnie wyniosła 14%.

Wybrane do badań społeczne aspekty życia są oceniane przez respondentów jako będące w zależności od miasta. Szczególnie dotyczy to możliwości zaspokajania potrzeb związanych z kulturą oraz dostępnością do kształcenia. Należy jednak zwrócić uwagę na odpowiedzi, które wskazują, że miasto nie ma wpływu na omawiane aspekty społeczne życia (ryc. 7). Dotyczy

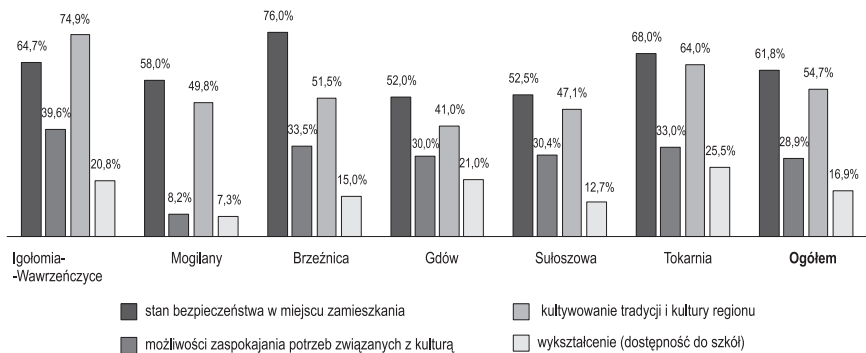

Ryc. 6. Negatywny wpływ Krakowa na wybrane aspekty społeczne w opinii mieszkańców badanych gmin (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

to szczególnie stanu bezpieczeństwa w miejscu zamieszkania (62% ogółu respondentów) oraz kultywowania tradycji regionu (55%). W przypadku aspektu stanu bezpieczeństwa wystąpiło duże zróżnicowanie odpowiedzi w poszczególnych gminach, bowiem aż $\frac{3}{4}$ badanych z gminy Brzeźnica nie widzi wpływu Krakowa na ten element życia. W gminie Tokarnia jest to 68%, w gminie Igołomia-Wawrzeńczyce 65%. Niewiele ponad połowę

NIE MA WPLYWU

Ryc. 7. Brak wpływu Krakowa na wybrane aspekty społeczne w opinii mieszkańców badanych gmin (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

respondentów odpowiedziało w ten sposób w gminie Gdów oraz Sułoszowa. W przypadku kwestii kultywowania tradycji i kultury regionu zróżnicowanie odpowiedzi w gminach również jest znaczące. W gminie Igołomia-Wawrzeńczyce 75% badanych nie widzi wpływu Krakowa na ten aspekt życia na wsi, w gminie Tokarnia jest to 64%, natomiast w gminie Gdów zaledwie 41% respondentów.

Wnioski

Z opinii mieszkańców gmin obszarów podmiejskich Krakowa wynika, że bliższe sąsiedztwo miasta wpływa na wybrane aspekty społeczno-ekonomiczne życia. Mieszkańcy zauważają znaczący wpływ położenia względem miasta

na dostępność komunikacyjną oraz rynek pracy. W tych dwóch przypadkach dominują odpowiedzi wskazujące na oddziaływanie miasta, zarówno pozytywne jak i negatywne. Mniejszą zależność mieszkańcy wskazali dla sytuacji finansowej i warunków mieszkaniowych w przypadku aspektów ekonomicznych oraz stanu bezpieczeństwa w miejscu zamieszkania i kultywowaniu tradycji i kultury regionu dla aspektów społecznych. Elementy społeczne, takie jak: możliwość zaspokajania potrzeb związanych z kulturą oraz dostępność do szkół, w znacznym stopniu są łączone przez respondentów z pozytywnym wpływem Krakowa. W badaniach nie wyróżnia się zależności pomiędzy zróżnicowaniem opinii a położeniem gmin względem Krakowa. Występujące różnice w odpowiedziach badanych w poszczególnych gminach związane są z ich indywidualnymi cechami funkcjonalnymi i społecznymi. Wyraźne jest to szczególnie w gminie o dominującej funkcji rolniczej: Igołomia-Wawrzeńczyce, gdzie najmniej respondentów widzi wpływ miasta na procesy społeczno-ekonomiczne, w przeciwieństwie do odpowiedzi mieszkańców gminy Mogilany, w której to w znacznym stopniu doszło do zmiany funkcji na obszary o charakterze podmiejskim.

Literatura

- Bański J., 2008, *Strefa podmiejska – już nie miasto, jeszcze nie wieś*, [w:] A. Jezierska-Thöle, L. Kozłowski (red.), *Gospodarka przestrzenna w strefie kontinuum miejsko-wiejskiego w Polsce*, Toruń.
- Bański J., 2011, *Uwarunkowania sukcesu gospodarczego na wsi*, [w:] W. Kamińska, K. Heffner (red.), *Dychotomiczny rozwój obszarów wiejskich? Czynniki progresji, czynniki peryferyzacji*, Studia KPZK PAN, 88, 61–76.
- Chojnicki Z., Czyż T., 1989, *Charakterystyka małych miast regionu poznańskiego a koncepcja kontinuum miejsko-wiejskiego*, [w:] P. Korcelii, A. Gawryszewski (red.), *Współczesne przemiany regionalnych systemów osadniczych w Polsce*, Prace Geograficzne IGiPZ PAN, 152, 139–157.
- Falkowski J., 2009, *Zagospodarowanie podmiejskiej przestrzeni geograficznej w Polsce*, [w:] I. Jażewicz (red.), *Współczesne problemy przemian strukturalnych przestrzeni geograficznej*, Akademia Pomorska, Słupsk, 217–232.

- Gonda-Soroczyńska E., 2009, *Przemiany strefy podmiejskiej Wrocławia w ostatnim dziesięcioleciu*, Infrastruktura i Ekologia Terenów Wiejskich, Zeszyty Naukowe 2009 (4), Wrocław, 149–165.
- Gutry-Korycka M. (red.), 2005, *Urban Sprawł. Warsaw Agglomeration case study*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Kozłowski S. (red.), 2006, *Żywiłowe rozprzestrzenianie się miast. Narastający problem aglomeracji miejskich w Polsce*, Katolicki Uniwersytet Lubelski, Komitet – Człowiek i środowisko – przy Prezydium PAN, Białystok – Lublin – Warszawa.
- Lisowski A., Grochowski M., 2008, *Procesy suburbanizacji, uwarunkowania, formy i konsekwencje*, [w:] *Ekspertyzy do koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju 2008–2033*, t. 1, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa.
- Lorens P. (red.), 2005, *Problem suburbanizacji*, Biblioteka Urbanisty 7, Urbanista, Warszawa.
- Obszary wiejskie w Polsce*, 2011, GUS, Warszawa–Olsztyn.
- Suliborski A., Przygodzki Z. (red.), 2010, *Łódzka metropolia: Problemy integracji społecznej i przestrzennej*, Biblioteka, Łódź.
- Wieś polska – rdzenni nowi mieszkańcy*, Komunikat badań, 2013, CBOS, Warszawa.
- Zborowski A., Chaberko T., Grad N., Kretowicz P., 2010, *Delimitacja Krakowskiego Obszaru Metropolitalnego [w:] Badanie funkcji, potencjału oraz trendów rozwojowych miast w województwie małopolskim*, Małopolskie Obserwatorium Polityki Rozwoju, Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego, Kraków, 517–543.

The influence of the Cracow on economic and social aspects of life in the opinions of suburban dwellers

Summary

As a central city of the Krakow Metropolitan Area (KOM), Krakow has a significant impact on changes occurring in municipalities located in its immediate vicinity. In this study the influence of the proximity of Krakow on certain social and economic aspects of life were analysed.

The research was conducted among the native inhabitants of selected rural municipalities within KOM. In order to recognise the subjective opinion of respondents, they were asked to evaluate the impact of Krakow on selected life aspects as positive, negative or neutral. The following economic aspects had been chosen: financial situation,

living conditions, labour market, and transport accessibility. Among social aspects, security level at the place of residence, possibility to satisfy the needs connected with culture, cultivation of tradition and culture of the region, as well as education (accessibility to schools) had been evaluated.

According to the respondents' answers the close vicinity of Krakow influences certain socio-economic life aspects. In their opinion such location has a significant impact on the transport accessibility and labour market. Answers indicating both positive or negative influence of the city are dominant considering these two aspects. Weaker dependence was noticed in terms of financial situation and living conditions (economic aspects), as well as security level in the place of residence and cultivation of tradition and culture of the region (social aspects). However, the other social elements, such as possibility to satisfy the needs connected with culture and accessibility to schools were highly associated with the positive impact of Krakow.

Key words: urban-rural areas, Krakow Metropolitan Area

Halina Pawlak

Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej

Uniwersytet Jagielloński

ul. Gronostajowa 7, 30-387 Kraków

halina.pawlak@uj.edu.pl

